

Veronica PĂCURARU

Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**POLISEMIA ȘI DEZAMBIGUIZAREA
UNOR UNITĂȚI RECENTE
ALE VOCABULARULUI ROMÂNESC
DIN PERSPECTIVA DINAMICII
SEMANTICE ACTUALE. CONSIDERĂRI
ȘI RECONSIDERĂRI ÎN CONTEXTUL
INFORMATIZĂRII LEXICOGRAFIEI**

Abstract. This study focuses on some dynamic semantic facts certified in the special terms of the current Romanian language, as well as on their functional and lexicographical specific character tackled, especially in terms of the lexicography's computerization.

Keywords: semantic dynamic, resemantization, redomainization, internal/external polysemy, semantic ambiguity/disambiguation, contextual expansion, semantic labeling, computerized lexicography.

Obiectul acestui studiu îl constituie o serie de fapte ce țin de dinamica semantică a limbii române actuale, care se lasă calificate drept elemente de vocabular noi/recente și care, datorită specificului lor semantic și funcțional, pun anumite probleme de interpretare, în special, în perspectivă lexicografică. Or, deși se mai insistă pe monosemia termenilor speciali, elemente de vocabular ce reprezintă marea majoritate a acestor fapte, realitatea din uz și din limbă combate tot mai mult această teză, întrucât actualmente se constată un număr considerabil de termeni speciali care dezvoltă/posedă în sincronie sensuri multiple, apărute grație efectului unor mecanisme de polisemizare particulare (în speță, resemantizarea și redomenializarea termenilor). Iar cum polisemia sporește iminența ambiguităților semantice, e firesc să se caute și mijloacele capabile să contribuie la dezambiguizarea semantică a unor atare termeni. Astfel, limba însăși oferă atare mijloace, în speță, polilexicalitatea, care derivă din expansiunea contextuală a elementului lexical potențial ambiguu și care servește, eminent, drept mecanism al denotației lexicale, dar și drept instrument de identificare semantică a cuvintelor. Lexicografia contemporană, care beneficiază de noile tehnologii informaționale, propune și ea niște mijloace noi, specifice pentru dezambiguizarea semantică a unităților de vocabular polisemantice și, în acest scop, se reconsideră chiar, în mare parte, vechile principii de tratament lexicografic al cuvintelor polisemantice. Întrucât unitățile polisemantice recente din vocabularul limbii române actuale suscită o multitudine de probleme, legate, mai ales, de precizarea statutului și a sensului lor, precum și de acordarea unui tratament lexicografic congruent, racordat la specificitatea lor semiotică și semantico-funcțională, în studiul de față vor fi abordate doar unele dintre multiplele aspecte de interpretare a elementelor de vocabular vizate.

În această ordine de idei, se știe că elementele de vocabular noi apar în limbă în cadrul unor procese inovatoare diferite ca sursă și ca formă de manifestare, dar menite în totalitate să reflecte schimbările la zi din societate. Cu referire la actualitatea limbii române, s-ar putea spune că aceste procese se reduc, grosso modo, la: *împrumutul* din alte limbi (în speță, din engleză, franceză, germană, italiană etc.), crearea de cuvinte noi – termeni speciali (ambele procese dând naștere unor unități de vocabular noi, denumite în mod curent *neonime* [1]); *resemantizarea* unor cuvinte obișnuite din limba generală (mai ales în cadrul proceselor de *terminologizare*) și *reterminologizarea* unor termeni speciali din anumite domenii, de obicei, prin resemantizare (aceste ultime procese generând apariția unor elemente de vocabular noi, calificate de unii specialiști în domeniu drept *neosemante* [2]).

Dacă ar fi să se încerce o evaluare, un top al productivității proceselor actuale de inovare a vocabularului românesc, ar trebui să recunoaștem că cele mai productive dintre ele sunt totuși împrumutul din alte limbi (din engleză, în cea mai mare parte), resemantizarea cuvintelor obișnuite din limba generală și polisemizarea termenilor speciali (mai ales în cadrul migrării lor către alte domenii, diferite de cel de origine). Ultimele procese au drept rezultate, în mod curent, terminologizarea și reterminologizarea acestor cuvinte, la nivelul sensurilor nou apărute.

În același context, accentul trebuie pus și pe existența unui proces aferent, în mare parte controversat și pe larg dezbătut în studiile din domeniu – polisemizarea termenilor speciali, care se soldează de obicei cu reterminologizarea unităților respective și care, până nu demult, era contestat cu vehemență de unii terminologi (întrucât se insista pe ideea de monosemie a termenilor speciali (ca o trăsătură caracteristică absolută a acestora). Realitatea actuală din limbă, subordonată în mare parte uzului, contestă însă tot mai mult acest postulat teoretic, întrucât în sistemul limbii române actuale, de exemplu, se atestă un număr tot mai mare de termeni, unii dintre ei chiar recent împrumutați din alte limbi, care posedă sau dezvoltă în sincronie mai multe sensuri noi, prin intermediul unor mecanisme de polisemizare specifice, particulare. Fiind considerate prin prisma tipologiei dinamicii limbii române propuse de M. Avram, ca fapte de limbaj, unitățile de vocabular apărute prin resemantizare reprezintă așa-zise *noutăți lexicale parțiale* și țin de ceea ce reputata lingvistă califica drept „dinamică semantică” a limbii [3, p. 34]. În același timp, prezența polisemiei la unitățile de vocabular nu face decât să sporească iminența ambiguităților semantice. Iar o dată cu aceasta, sporește și necesitatea descoperirii mijloacelor linguale și a soluțiilor lexicografice adecvate pentru dezambiguizarea elementelor de vocabular polisemantice vizate. Un exemplu concludent în acest sens îl poate constitui adjectivul *digital* care, fiind un termen special folosit pe larg în domeniul tehnologiilor informaționale, recent împrumutat din limba engleză, a reușit deja să dezvolte polisemie în sincronie, după un model specific (la acesta se va reveni în mod special, mai jos).

Pe de altă parte, trebuie subliniat și faptul că dinamica actuală a limbii și studiul său în contemporaneitate se schimbă de la zi la zi, apar noi considerări cu referire la unitățile ce cad sub incidența ei și, bineînțeles, unele reconsiderări ale vechilor concepte

asupra acesteia. Or, dezvoltarea științifică și explozia informațională din ultimul timp au determinat nu numai încetățenirea unor procese specifice pentru această dinamică, dar și schimbarea în genere a opticii de interpretare a termenilor speciali (care, de altfel, constituie masa principală a elementelor de vocabular noi/recente), au impus necesitatea de modificare a teoriei terminologice inițiale [4, p. 82-91], în special, a celei a lui Wüster¹, conform căreia cuvintele căpătau calificarea de termen numai dacă întruneau calitățile unei etichete, și acestora nu li se recunoșteau relațiile semantice obișnuite pentru cuvintele din lexicul general al limbii, adică cele de polisemie, sinonimie, antonimie². În prezent însă, lingviștii tind tot mai mult spre acceptarea ideii că unitățile terminologice împărtășesc numeroase trăsături comune cu celelalte unități ale lexicului limbii naturale, admitând chiar și faptul că termenii speciali, ca semne lingvistice specifice – unități ale limbajelor specializate tehnico-științifice și profesionale, sunt foarte dinamici și, în virtutea „migrației conceptelor” și, respectiv, a termenilor care îi denumesc, ei au capacitatea de a trece cu ușurință dintr-un domeniu specializat în altul, achiziționând sensuri noi, drept care se reterminologizează. În consecință, unii dintre termenii speciali devin chiar unități polisemantice în sincronie (care însă acuză o polisemie specifică!) și dobândesc un statut special – cel de „împrumut interdomenial” sau de „termen interdisciplinar” [5, p. 185]. În felul acesta interdisciplinaritatea, care a devenit o calitate a multitudinii de domenii și subdomenii de practici sociale apărute în ultimul timp, mai ales ca urmare a dezvoltării impetuoase a tehnologiilor informaționale, impune și o nouă abordare a polisemiei, în particular, la termenii speciali.

Fără a insista prea mult în teoretizările privind particularitățile semiotice și semantico-funcționale ale unităților de vocabular vizate, vom constata doar că, la o analiză a proceselor din vocabularul limbii române actuale, se poate observa că inovarea lexicului limbii generale este tot mai mult determinată de democratizarea societății și a limbajului, în general, iar aceasta implică deschiderea, fie și parțială, a codurilor științifice, tehnice și profesionale, fapt care permite unor elemente de vocabular să circule în sensuri diferite: fie din limba generală către limba specială (ca *neosemante* apărute pe calea *resemantizării* unora dintre cuvintele obișnuite din limba

¹ Detalii privind concepția lui Wüster asupra termenilor speciali, a se vedea în: Wüster E. *La théorie générale de la terminologie – un domaine interdisciplinaire impliquant la linguistique, la logique, l'ontologie, l'informatique et les sciences des objets*. În: Dupuis H. (éd.), *Essai de définition de la terminologie. Actes du colloque international de terminologie*. (Québec, Manoir du Lac Delage, 5 – 8 octobre 1975). Québec: L'Éditeur officiel du Québec, 1976, p. 49-57; Idem, *L'étude scientifique générale de la terminologie, zone frontalière entre la linguistique, la logique, l'ontologie, l'informatique et les sciences des choses*. În: Rondeau G. & Felber H. (éds.), *Textes choisis de terminologie*. Vol. I: *Fondements théoriques de la terminologie*, Québec, Université Laval-GIRSTERM, 1981, p. 55-113.

² Referitor la evoluția viziunilor asupra termenilor speciali și a relațiilor semantice inerente lor, a se vedea, în special: Bejoint, H. *A propos de la monosémie en terminologie*. În: *Meta*, vol. 34, 1989, nr. 3, p. 405-411; Bouveret, M. *Approche de la dénomination en langue spécialisée*. În: *Meta*, XLIII, 1998, nr. 3, p. 1-18; Bejoint, H., Toiron, Ph. (compilateurs), *Le sens en terminologie*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 2000.

generală, în cadrul proceselor de *terminologizare* a acestor cuvinte), fie în sens invers, din limba specială către limba generală (atunci când unele dintre ele se *determinologizează/despecializează*, ca urmare a utilizării în comunicarea cotidiană a unui număr tot mai mare de termeni din diverse limbaje specializate de către un public non profesionist tot mai larg), fie dintr-o limbă specială în alta, în cadrul proceselor de migrație a conceptelor (adică de „migrare a termenilor” [6] din domeniul de origine către alte domenii receptoare, de utilizare a lor *extradomenială*, însoțită în mod obișnuit de *reterminologizarea* acestora). E de menționat că cele din urmă procese se soldează, în consecință, cu așa-zisa *redomenializare* a termenilor și cu transformarea lor din *termeni-concept* în *termeni-lexeme* [Apud 7, p. 2].

Astfel, în cadrul acestor polemici, considerări și reconsiderări privind elementele de vocabular recente – termeni speciali apăruiți pe calea resemantizării, relațiile semantice care îi caracterizează pe aceștia, statutul lor în cadrul sistemului lexical al limbii etc., e firesc să apară și unele întrebări subiacente, precum:

1. Limba, ce mijloace oferă ea întru dezambiguizarea lor ca elemente de vocabular neosemante?

2. Lexicografia contemporană, ce statut atribuie elementelor de vocabular nou apărute prin intermediul resemantizării, cum reflectă ea caracteristicile pertinente ale unităților de vocabular care acuză polisemie în sincronie, ce mijloacele utilizează pentru dezambiguizarea lor, mai ales în contextul informatizării sale, a antrenării pe larg a tehnologiilor informaționale în diversele operații de identificare și de tratament lexicografic al unităților lexicului limbii?

Pentru a găsi răspunsuri la aceste întrebări (dar și la multe altele aferente, ce ar putea surveni pe parcurs), am selectat și supus analizei o serie de corpusuri de exemple – eșantioane cu ocurențe ale diferitelor unități noi/recente din vocabularul limbii române, capabile să ilustreze și să valideze esența fenomenelor luate aici în discuție. Mostrele selectate au fost așadar analizate prin prisma mai multor factori identificatori, din mai multe perspective, în baza unei metodici care presupune operații ce permit identificarea semantismului și stabilirea statutului unităților pe care le reprezintă, dar și punerea în evidență a mijloacelor și mecanismelor de dezambiguizare și de interpretare lexicografică a lor, în special a celor care sunt capabile să asigure prevenirea sau eliminarea ambiguităților semantice iminente în cazul polisemiei respectivelor unități de vocabular. În acest siaj, perspectivele dominante de abordare a elementelor de vocabular vizate aici au înglobat, grosso modo, următoarele operații interpretative:

– reperarea *mijloacelor linguale* de identificare/dezambiguizare a sensurilor noi/recente ale unităților de vocabular-termeni speciali care atestă polisemie în sincronie, în vederea asigurării pentru ele a unui tratament lexicografic adecvat, care să contribuie la dezambiguizarea lor, întru avantajul potențialilor utilizatori ale acestora;

–relaționarea acestor unități de vocabular cu *contextele* (lingvistice și extralingvistice) de utilizare a lor, cu domeniile tehnico-științifice și de practică socială de care ele țin în mod obișnuit, ca unități terminologice, în vederea situării lor precise în plan referențial și a stabilirii particularităților polisemiei lor;

– raportarea elementelor de vocabular respective la *dicționarele de limbă existentă*, atât la cele imprimate, cât și la cele în variantă online, în scopul stabilirii legăturilor dintre sensurile terminologice noi/recente și celelalte sensuri ale cuvântului respectiv, dar și în vederea prezentării lor lexicografice adecvate, a precizării statutului lor în cadrul sistemului lexical al limbii.

Corpusurile de exemple au demonstrat că o bună parte din termenii speciali recent apăruiți în lexicul limbii române prezintă polisemie în sincronie, întrucât au dezvoltat pluralitate de sensuri noi într-o perioadă de timp relativ scurtă (atât cât la vorbitorii limbii mai persistă încă „sentimentul neologic”¹ în raport cu ei). Considerați în perspectiva apartenenței lor domeniale, termenii dați acuză fie o *polisemie internă* (sau *intradomenială*) – fapt remarcat de lingviști ca modalitatea prin care un termen capătă mai multe sensuri în cadrul unuia și aceluiași domeniu de practică socială și care se manifestă, de obicei, la cuvintele ce denumesc concepte cu frecvență mare, fie o *polisemie externă* (sau *extradomenială*), care se atestă atunci când termenii dintr-un domeniu intră în relație cu limba comună, generală sau cu terminologiile din alte domenii, încadrându-se în așa-zisul „lexic migrator” [7, p. 572] și dând astfel naștere unei terminologii speciale, ce poate fi calificată drept terminologie „interdomenială” [5, p. 185]. Aceste considerente impun așadar abordarea unităților de vocabular respective prin prisma așa-zisei *perspective domeniiale*, care se arată adecvată esenței lor și care implică, de fapt, cele 2 ipostaze caracteristice termenilor speciali și anume: *intradomenială* – atunci când e vorba despre un „termen-concept” [6, p. 332] și despre absența polisemiei în cadrul unuia și aceluiași domeniu de utilizare (impusă prin diverse mecanisme), și *extradomenială*, când avem de a face cu un „termen-lexem, care se supune la diverse tipuri de variații conceptual-semantice și contextuale, fiind potențial polisemantic” [7, ibidem].

Totodată, corpusurile lingvistice atestă faptul că, pentru a asigura dezambiguizarea unităților de vocabular ce acuză polisemie în sincronie, limba operează cu un mecanism particular, de natură extensivă, și anume – contextualizarea acestor cuvinte, iar aceasta generează apariția în vocabularul limbii a unor unități specifice – termeni-sintagme sau îmbinări terminologice cu structuri și configurații diverse, cele mai frecvente dintre ele acuzând o structură de tipul *S + Adj.*, iar unele având chiar și o structură mult mai extinsă, desfășurată, fapt care îi face pe unii specialiști să vorbească de existența unor așa-zisi „termeni-definiție” [8].

¹ Cert e că îmbinarea „sentiment neologic” comportă un conținut relativ, variabil, întrucât în uzul actual al limbii române, în virtutea impunerii noilor tehnologii și a schimburilor de informație intense, se pot constata situații când unii dintre termeni apar ca elemente de vocabular noi și se bucură de o circulație intensă pe parcursul unei perioade de timp scurte (de obicei, atât cât este în uz obiectul pe care îl denumesc), fiind apoi abandonați de către utilizatori, în favoarea altor termeni noi, care denumesc realități noi ce vin să le suplanteze pe precedentele. Referitor la viziunea noastră asupra fenomenului de „sentiment neologic” a se vedea: Păcuraru, V. *Cu privire la inovațiile lexicale și dezambiguizarea lor semantică prin expansiune contextuală (abordare epistemologico-lexicografică)*. În: *Philologia*, 2013, nr. 1-2, p. 59-69.

Drept exemplu concludent de polisemie în sincronie ar putea servi termenul *digital*, la care s-a făcut referință anterior. Astfel, majoritatea dicționarelor românești actuale (atât cele imprimare, cât și cele online) îl înregistrează ca adjectiv polisemantic cu cel puțin 3 sensuri, dintre care 2 sunt fixate ca sensuri specializate terminologic. A se vedea, pentru conformitate, prezentarea acestui cuvânt în *dex online* (sursa DEX 2009):

DIGITÁL, -Ă, *digitali, -e*, adj. **1.** Adj. Care aparține degetelor, care se referă la degete. ◇ *Amprentă digitală* v. *amprentă*. **2.** Adj. (Cib.) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre ori prin numere. **3.** Adj. (Electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente, sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează sau stochează semnale digitale (2). – Din fr. **digital**.

Tratamentul lexicografic al acestui cuvânt, oferit de un alt dicționar online al limbii române, *DexX.ro*¹, este, într-o măsură oarecare, apropiat de cel de mai sus, cu deosebirea că, în acest ultim dicționar, se încearcă o categorisire a sensurilor plurale ale termenului *digital*, și pentru separarea lor se folosesc atât cifre arabe (care, în mod curent, se utilizează pentru „marcarea sensurilor derivate dintr-un sens principal” [9]), cât și cifre romane (care servesc, de obicei, pentru „semnalarea schimbului flexionar sau a valorii gramaticale” [Ibidem] a cuvântului definit). A se compara:

digital, -ă adj. **I** adj. Care aparține degetelor, care se referă la degete. *Nerv digital, Amprentă digitală* v. *amprentă*. *Hipocratism digital* v. *hipocratism*. **II** adj. **1** (cib.) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre sau prin numere. *Semnal digital*. **2** (electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente, sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează sau stochează semnale digitale. *Ceas digital* v. *ceas*. [...]

La un examen atent al modului în care este prezentat acest termen în dicționarul de referință, ies totuși în evidență unele inadvertențe care au fost admise în tratamentul său lexicografic. Astfel, în pofida încercării lexicografilor de a separa dublu sensurile acestui cuvânt, prin intermediul cifrelor diferite, rămân totuși neredate unele detalii importante privind statutul de facto al acestui termen în cadrul sistemului lexical al limbii române actuale. Or, cele două sensuri terminologic specializate pentru uzul în domeniile ciberneticii/electronicii ale cuvântului în cauză, care sunt tratate aici (dar și în *dex online*) drept sensuri derivate ale adjectivului corespunzător existent de mai mult timp în limba română și parvenit ca împrumut din limba franceză, constituie, de fapt, împrumuturi recente din limba engleză, și deci ele urmează a fi delimitate ca ținând de o unitate independentă, nouă a vocabularului românesc, ceea ce în consecință impune și delimitarea a două adjective *digital* – omonime etimologice în cadrul sistemului lexical al limbii române actuale. De altfel, acest detaliu semnificativ privind autonomia celor doi termeni *digital* a fost reflectat de *Marele dicționar de neologisme 2000*. A se compara, pentru conformitate:

¹ DexX reprezintă un proiect de dicționar explicativ general informatizat care, „comparativ cu dicționarele anterioare de acest tip, cuprinde unele adăugiri, îmbunătățiri și rectificări referitoare la lista de cuvinte, semantică, gramatică, etimologie și altele”. Conform autorilor proiectului, în unele cazuri, în special „atunci când sînt necesare unele referiri pentru elucidarea sensurilor cuvintelor”, în dicționar se indică și etimologia (multiplă, indirectă etc.) [<http://www.dexx.ro/index.php?a=viewpage&id=Despre>. vizitat 07.06.2015].

DIGITÁL¹, -Ă I. *adj.* 1. referitor la degete. 2. care are forma unui deget. 3. produs de deget. *o amprentă ~ă* = urmă lăsată de degete. (< fr. *digital*, lat. *digitalis*)

DIGITÁL², -Ă *adj.* (*electron.*; *despre semnale*) prin cifre sau numere; (*despre aparate, dispozitive, sisteme*) care măsoară, prelucrează, stochează asemenea semnale. (< engl. *digital*)

E de menționat, în acest context, că dicționarele franceze, limbă din care este indicat în *dex online* că ar proveni în română acest cuvânt, îl prezintă și ele sub forma a două unități de limbă autonome, omonime etimologice, și că omonimul cu sensurile terminologice la care ne referim este tratat drept un împrumut englezesc recent în limba franceză¹. Așadar, în condițiile în care oportunitățile oferite astăzi de spațiul virtual exclud problema economiei de spațiu tipografic (frecvent invocată de autorii dicționarelor în variantă imprimată, pentru a-și justifica ajustarea principiilor teoretice și a modalităților practice de tratament lexicografic al cuvintelor lexicului la necesitățile de economie de spațiu), ar fi cazul ca dicționarele românești, mai ales cele informatizate, să prezinte în mod adecvat adjectivul în cauză, nu ca pe un singur cuvânt polisemantic, ci sub forma a 2 omonime cu etimoane diferite, unul provenind din franceză, și altul din engleză.

În același timp, corpusurile lingvistice au demonstrat convingător că termenul *digital*, care ține preponderent de domeniul tehnologiilor informaționale, deși este relativ recent împrumutat în limba română din engleză, a căpătat deja în uz valori semantice și utilizări noi, datorate unor contexte iterative în care el compare frecvent. Astfel, în mod curent el se folosește în cadrul unor îmbinări care tind să se fixeze, să devină structuri stabile și să capete statut de îmbinări terminologice și care, în altă ordine de idei, permit precizarea valorilor semantice și, respectiv, a sensurilor specializate noi ale adjectivului dat. E vorba așadar de sintagma *fractură digitală* (o îmbinare de cuvinte formată, probabil, după engl. *digital fractur*, fr. *fracture numérique*). Cu referire la această îmbinare stabilă, surse din internet arată că, în domeniul tehnologiilor informaționale, ea este pe larg utilizată pentru a denumi aspecte diverse ale fenomenului de „info-excluziune”. Mai mult chiar, în actualitate, ea posedă mai multe accepțiuni și deci o polisemie în sincronie intradomenială, internă. Îmbinarea dată semnifică deci:

1) Inegalitate de acces la tehnologiile informaționale (în special, la calculator și la internet) semnalată mai ales între țările occidentale dezvoltate și țările din Sud, declarate pe cale de dezvoltare; disparitate de resurse informaționale noi, existentă în lume între Nord și Sud. 2) Diferență între abilitățile de a folosi noile tehnologii, datorată diferenței în educație semnalată la nivel intrastatal. 3) Decalaj la nivel interstatal în ceea ce privește accesul la informațiile necesare pentru a concura într-o economie locală sau globală [13].

În uzul curent se atestă și o altă sintagmă, recent apărută, având în componență adjectivul *digital* – *biblioteca digitală*, folosită în domeniul biblioteconomiei pentru a desemna „o bibliotecă ce conține cărți, manuscrise, periodice, materiale iconografice etc. transpuse în format electronic; bibliotecă virtuală” [14].

¹ Pentru conformitate, a se vedea, de exemplu, în dicționarul online *Trésor de la langue française informatisé*: <http://www.cnrtl.fr/definition/digital>, vizitat 10.06.2015

La o analiză chiar și de suprafață a acestor îmbinări recente cu adjectivul *digital*, se poate constata un lucru cert: pentru a preciza sensurile diferite ale adjectivului în cauză, sub presiunea uzului, limba face uz de un mecanism specific, așa-zisa „etichetare semantică”, pe care o folosește ca pe un mijloc de situare a adjectivului în plan referențial, de acordare acestuia a unui statut referențial. Acest mecanism contribuie deci la dezambiguizarea adjectivului în cauză prin plasarea lui în ansambluri lingvistice diferite, ce trimit la obiecte de referință distincte, punând astfel în evidență diferențele lui de sens.

În categoria unităților de vocabular vizate aici s-ar putea înscrie și cuvântul *război*, un cuvânt din limba generală, devenit termen din domeniul polemologiei, care, în ultimul timp, a dezvoltat o serie de accepții noi ce se actualizează preponderent în sintagme de tipul *S + adj.*, unde adjectivul precizează, de obicei, situarea substantivului dat în plan referențial și prezența la el a unor valori semantice noi. Privit din perspectivă domeniială, acest cuvânt-termen prezintă un model de polisemie în sincronie mixtă, care îmbină tipurile de polisemie internă și externă. Pentru conformitate, a se vedea sensurile actuale diferite ale acestui termen atestate în diverse surse din internet, în comparație cu sensul/sensurile său/sale principal/e:

Război, -oșie *s.n. polemol. și fig.* 1) Conflict (de durată) între două sau mai multe state, grupuri, categorii sociale etc., pentru realizarea unor interese (economice, politice, militare etc.). < **război**, după engl. **war**, fr. **guerre** [10]. 2) Continuarea politicii cu mijloacele violenței organizate [15, p. 156].

◇ **Război economic** – conflict dintre state, mai ales în vremuri de război total (dar și pe timp pe pace), care nu doar implică forțele armate, dar presupune și mobilizarea întregii economii a națiunii față de efortul de război, pentru a cauza direct pagube economiei inamicului, mai ales la capacitatea acestuia de a lupta un timp îndelungat [15, ibidem].

◇ **Război comercial** – măsuri comerciale reciproce, protecționiste, discriminatorii și prohibitive, de tipul reacție-contrareacție, aplicate, de regulă, în cascadă asupra importurilor dintr-o anumită țară sau din anumite grupuri de țări [16, p. 48].

◇ **Război umanitar** – conflict armat, desfășurat pe teritoriul unui stat, în care sunt trimiși soldați din alte state, declarați în misiune din motive umanitare, de către anumite forțe care atentează la ordinea internațională și care, dacă s-ar respecta legalitatea în vigoare, ar trebui trase la răspundere pentru violarea păcii și securității internaționale [17].

Și o îmbinare mai nouă:

◇ **Război hibrid** – o combinație de război convențional, economic, energetic, cibernetic; război identitar și *proxy*, combinate într-o formă complicată și instabilă, cu un război limitat, dar în același timp și fără limite, fără restricții, în sensul desfășurării capabilităților de toate tipurile, fără reguli: capabilitățile criminale cu cele economice și cele informaționale, propaganda și războiul neregulat prin intermediari, insurecție și terorism, toate în același teatru, unde, potrivit abordării realiste a lui Machiavelli, „tous les coups sont bons!”... [18]; [19].

Astfel, din perspective lingvistice, aceste îmbinări care tind să devină stabile, fixe, pe lângă faptul că pun în evidență anumite diferențe de sens ale termenului *război*, aduc totodată în actualitate și problema privind adevăratul lor statut, și anume: reprezintă ele, într-adevăr, sensuri distincte ale cuvântului polisemantic *război*, sau poate constituie niște cuvinte analitice autonome? În sensul acesta, informatizarea lexicografiei care actualmente se impune tot mai mult, ar putea revoluționa, dacă nu întrea-ga viziune asupra unităților de vocabular, cel puțin modul lor de tratament lexicografic. Or, dacă lexicografia tradițională prezintă cuvintele limbii în cadrul unor articole lexicografice care au formă de hipertext cu o structură specifică, ce ar putea fi calificată drept o structură de hipertext semi-ostensiv, scris în limbaj obișnuit – cu informația aflată la vedere, plus informația inclusă în sistemul de trimiteri, dar în volum totuși limitat de anumiți factori obiectivi și subiectivi, atunci lexicografia informatizată ar putea să mizeze din plin pe *hypertext* – tipul de text invizibil, criptic și practic nelimitat, un text-iceberg (aisberg), un sistem de stocare a informației ierarhic, cu hiperlinkuri (hiperlegături) ce pot fi accesate succesiv și care permit multiplicarea informației și subtilizarea tratamentului lexicografic al cuvintelor descrise, inclusiv dezambiguizarea lor semantică.

O experiență interesantă și demnă de analizat o constituie în acest sens proiectul internațional *Wikipedia*, care prezintă pagini de dezambiguizare (semantică, referențială) pentru unele dintre cuvintele polisemantice ale lexicului limbii. Astfel, în această enciclopedie, dezambiguizarea unui termen înglobează două aspecte principale reprezentând, de fapt, cei doi pași pe care utilizatorul trebuie să-i facă pentru a accesa informația necesară despre cuvântul care îl interesează: 1. *O pagină de dezambiguizare*, cu lista de subiecte omonime, structurată în formă de hipertext, unde utilizatorul poate alege dintr-o listă de articole-etichete cu nume identice (sau cu etichete ce conțin numele generic însoțit de anumite determinative cu funcție identificatoare semantico-referențială) articolul pe care anume dorește să-l citească și 2. *Câte o trimitere* către această pagină – hipertext *dinspre fiecare dintre articolele implicate* în dezambiguizarea cuvântului-titlu de referință.

Pentru validare, a se vedea, de exemplu, modul în care apare în *Wikipedia.ro* pagina de dezambiguizare rezervată cuvântului polisemantic *rețea* – sub forma unui hipertext ce înglobează o colecție de noduri și de legături interne (hiperlinkuri) existente în cadrul proiectului dat și care, fie că sunt deja elaborate, fie că se află doar în stadiul de cioturi ce urmează a fi dezvoltate, la care se adaugă și o serie de etichete și hiperle-gături potențiale:

Rețea (dezambiguizare)

De la Wikipedia, enciclopedia liberă

Prin **rețea** se înțelege în general un set de componente interconectate:

- Rețea de transport (drumuri, căi ferate)

- Rețea de telecomunicații
 - Rețea GSM
- Rețea electrică
- Rețele de calculatoare:
 - *Rețea personală*
 - *Rețea locală*
 - *Rețea academică*
 - *Rețea metropolitană*
 - *Rețea de arie largă*
- Rețea neuronală
- Rețea hidrografică
- Rețea de distribuție
 - Rețele sociale:
 - *Rețele infracționale, mafioate*
 - *Rețele de spionaj*
 - *Rețelele sociale (web) – rețele din web (Internet), care aparțin de fenomenul recent „Web 2.0”*
- În Mecanica fluidelor numerică
 - Rețele de discretizare

[11, vizitat 10.06.2015]

Concluzii

În actualitatea limbii române, polisemia în sincronie acoperă acea parte a lexicului limbii, care nemijlocit ține de acțiunea voluntară, voită a vorbitorilor asupra unităților de vocabular-termeni speciali. Și cum polisemia este generatoare de ambiguități semantice, sunt necesare și unele mijloace (linguale, lexicografice), care să contribuie la dezambiguizarea semantică a unor atare termeni.

Corpusurile lingvistice analizate în cadrul acestui studiu au demonstrat cu probe suficiente că cel mai frecvent mijloc de dezambiguizare semantică de care se face uz în cazul polisemiei în sincronie a termenilor speciali este valorizarea sensurilor diferite ale acestora prin expansiune contextuală, mai precis, prin crearea unor unități polilexicale cu structuri diferite, acestea fiind de cele mai multe ori sintagme de tipul *S + Adj.*, *S + S* etc., care au în calitate de pivot termenul polisemantic. Parte dintre aceste entități polilexicale posedă, realmente, statut de unități denominative ale limbii.

Astfel, polilexicalitatea, care se manifestă în limbă drept un mecanism cu funcție semantico-identificatoare ce presupune construcția unor sintagme explicative, tinde să-și asume în uzul curent funcția unui instrument de exprimare a sensului, instrument care, fiind preluat frecvent de către un număr mare de vorbitori, devine unul din mijloacele eficiente de dezambiguizare a sensurilor diferite ale unităților de vocabular ce dezvoltă polisemie în sincronie.

Polisemia și polilexicalitatea se manifestă așadar ca două procese contigue, complementare, care copartajează echilibrul general al sistemului limbii la nivelul de funcționare al unităților de semnificație și de care limba face uz pentru a-și reînnoi lexicul, pentru a acoperi lacunele lexicale, dar și pentru a preveni sau a elimina ambiguitățile semantice iminente în cazul polisemiei cuvintelor.

În perspectivă lexicografică, noile tehnologii informaționale, care dispun de un spațiu virtual ce pare a fi nelimitat, oferă posibilități incomensurabile pentru îmbunătățirea tratamentului lexicografic al unităților de vocabular, mai ales în sensul precizării statutului și al semantismului lor, precum și întru reflectarea specificității unităților de limbă, atât a celor noi, cât și a celor vechi. Aceste tehnologii permit (sau chiar favorizează, impun cu certitudine) revederea vechiului principiu lexicentrist de prezentare lexicografică a cuvintelor polisemantice – în cadrul unui singur articol lexicografic, uneori chiar fără mare discernământ, ceea ce duce la includerea în cadrul unui singur articol lexicografic a unor unități omonime, cu origini și particularități semantico-funcționale distincte. Prin aplicarea riguroasă a acestor noi tehnologii, s-ar putea atinge un nivel adecvat de tratament lexicografic al cuvintelor limbii, corespunzător caracteristicilor reale, obiective ale acestora, pe care le pune în evidență uzul actual al limbii.

Tehnicile informaționale noi, care mizează în descrierea cuvintelor pe structura de hipertext, vor permite, fără îndoială, subtilizarea tratamentului lexicografic al unităților de vocabular și amplificarea spectrului de informații referitoare la natura și la particularitățile semiotice, semantice și funcționale ale unităților de vocabular descrise. Urmează doar să învățăm a profita de oportunitățile pe care le oferă noile tehnologii ale informației, să le utilizăm în mod judicios și adecvat, revizuind vechile principii teoretice de interpretare a cuvintelor limbii și elaborând principii și metodici noi de tratament lexicografic al unităților de vocabular. Pe această cale, s-ar putea ajunge, mai devreme sau mai târziu, și la înlăturarea multitudinii de imprecizii și inadvertențe supărătoare, care mai persistă încă în prezentarea unităților lexicului limbii în dicționarele tradiționale; or, aceste imperfecțiuni sun datorate, în mare parte, multiplelor convenții și constrângeri pe care sunt nevoite să le adopte autorii de lucrări lexicografice și la care sunt supuse în mod frecvent dicționarele limbii.

Referințe bibliografice

1. Busuioc, I., Cucu M. *Introducere în terminologie*. București: Credis, 2001.
2. Rastier F., Valette M. *De la polysémie à la néosémie*. În: Français moderne, vol. 77, n° 1, 2009, p. 97-116; a se vedea și varianta online: http://www.revue-texto.net/docannexe/file/2119/last_rastier_valette_polysemie.pdf. (vizitat 22.05.2015)
3. Avram M. *Noutăți reale și noutăți aparente în vocabularul românesc actual*. În: Limbă și literatură, vol. 1, 1998, p. 31-36; Idem, *Considerații asupra dinamicii limbii și asupra studierii ei în româna actuală*. În: Aspecte ale dinamicii limbii române actuale. // Coord. G. Pană-Dindelegan. București: Editura Universității din București, 2002, online: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dindelegan/1.pdf> (vizitat 22.05.2015)

4. Humbley J. *Vers une réception plurielle de la théorie terminologique de Wüster: une lecture commentée des avant-propos successifs du manuel Einführung in die allgemeine Terminologielehre*. În: *Langages*, n° 168, 2007/4, p. 82-91; a se vedea și varianta online, disponibilă pe: www.cairn.info/revue-langages-2007-4-page-82.htm [vizitat 22.05.2015]

5. Bidu-Vrânceanu A. *Lexicul specializat în mișcare de la dicționare la texte*. București: Editura Universității din București, 2007, 265 p.

6. Toma A. *Interdisciplinaritate și terminologie matematică: termeni migratori*. În: *Limba română. Structură și funcționare*//coord. G. Pană-Dindelegan. București: Editura Universității din București, 2005, p. 393-403.

7. Rizea Monica-Mihaela, *Polisemia din perspectiva unei terminologii externe*. În: *Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internațional de Lingvistică*. București: Editura Universității din București, 2009, p. 571-583.

8. Stoichițoiu-Ichim A., *Creativitate lexicală în româna actuală*. București: Editura Universității din București, 2006, 379 p.

9. *Dicționar online al limbii române*: www.dex.ro

10. *DEX online, dicționar explicativ român*: www.webdex.ro

11. Wikipedia.ro: <https://ro.wikipedia.org/>

12. *Marele dicționar de neologisme 2000* = Marcu, Florin. *Marele dicționar de neologisme*, ediția a 10-a, revăzută, augmentată și actualizată. București: Editura Saeculum, 2000.

13. <http://blog.athanasiosfragkos.com/internetul-si-satul-global/>

14. Biblioteca. București: Ministerul Culturii, 2005. online: <https://books.google.md/books?id=39xEAQAAIAAJ&q=%22bibliotec%C4%83+digital%C4%83%22&dq=%22bibliotec%C4%83+digital%C4%83%22&hl=ru&sa=X&ved=0CBsQ6AEwAGoVChMI3-rPoMuJxgIVpRbbCh3y5gBc> vizitat 04.06.2015

15. Secăreș, V. *Despre pace și război în era nucleară*. București: Editura Politică, 1985; online: <https://books.google.md/books?id=MJQLAQAAIAAJ&q=%22R%C4%83+zboi+economic++%22+defini%C5%A3ie&dq=%22R%C4%83+zboi+economic++%22+defini%C5%A3ie&hl=ru&sa=X&ved=0CBsQ6AEwAGoVChMIq67W-c6JxgIV6KHbCh08ewAk>, vizitat 08.06.2015

16. *Tribuna economică*, 1-17, București, 1994; online: <https://books.google.md/books?id=xZNWAAAAYAAJ&q=%22R%C4%83+zboi+comercial++%22+defini%C5%A3ie&dq=%22R%C4%83+zboi+comercial++%22+defini%C5%A3ie&hl=ru&sa=X&ved=0CBsQ6AEwAGoVChMIq67W-c6JxgIV6KHbCh08ewAk>

17. http://www.alternativaromaniei.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1583:america-continua-politica-externa-fundamentata-de-bill-clinton-in-iugoslavia-bazata-pe-o-absurditate-qrazboi-umanitar

18. <http://www.hotnews.ro/stiri-international-18014446-este-razboiul-hibrid-dus-ru-sia-ucraina-cum-fost-pregatit-zece-ani-sub-ochii-permisivi-occidentului.htm>, vizitat 10.06.2015

19. <http://jurnal.md/ro/international/2015/4/6/o-noua-faza-a-razboiului-hibrid-din-ucraina-lansata-de-rusia/>, vizitat 02.05.2015